

Теорія і методологія освіти

Виховання культури демократизму старшокласників: особливості дослідно-експериментальної роботи

Галина НАЗАРЕНКО,

кандидат педагогічних наук, докторант Інституту проблем виховання НАПН України, проректор з наукової роботи Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників

Демократизація життя нашої держави передбачає визнання громадян України не лише декларативно, а й на практиці джерелом влади та потребує гарантованого включення громадськості у процеси підготовки, прийняття і реалізації доленосних рішень. Рушійною силою розвитку демократичних процесів є громадянське суспільство, в умовах якого реалізуються базові цінності демократії – свобода, справедливість, рівність, солідарність та забезпечуються права людини, її інтереси і потреби, а також умови для самореалізації у суспільному житті.

Становлення громадянського суспільства має відбуватися за участю вільних громадян, яким властива гідність, відповідальність, самостійність, прагнення свободи й самоствердження в усіх сферах суспільного життя. Український дослідник М.Головатий справедливо стверджує, що значущість суб'єкта громадянського суспільства у демократичній державі визначається не належністю до певної верстви населення, групи чи класу, а саме через те, що він – особистість, громадянин, носій і джерело влади [1]. Пріоритетною особливістю розвиненого громадянського суспільства є реальна участь громадян в управлінському процесі та контролі за діяльністю органів державної влади.

З огляду на це актуалізується необхідність виховання культури демократизму кожного громадянина. Складність розв'язання цієї проблеми посилюється тим, що більшість громадян України не задіяна у суспільно-політичному житті, їхня думка зазвичай не береться до уваги під час прийняття владних рішень. Тому майже єдиною формою реального впливу на процеси політико-владних відносин нині залишаються вибори та участь у формі прямої дії. У період між виборами громадяни також позбавлені реального впливу на державні структури та представницькі органи влади: ефективних механізмів контролю за їх діяльністю в Україні поки що не створено [2; 10].

Отже, свідомість української учнівської молоді формується в умовах складних соціально-економічних реалій, недостатнього впровадження демократичних механізмів влади – з одного боку, та фрагментарністю діяльності педагогічних колективів щодо виховання культури демократизму старшокласників – з іншого. Це ускладнює, а часом й унеможлиблює процес становлення культури демократизму учнів старших класів, що, в свою чергу, ставить під загрозу вирішення ними у дорослому житті завдань подальшого розвитку демократії в нашій країні. Отже, існує необхідність детального дослідження цієї проблеми з нових теоретико-методологічних позицій [3].

Опрацювання понад 400 наукових джерел з різних аспектів досліджуваної проблеми дає підстави стверджувати, що виховання культури демократизму старшокласників до цих пір ще не було основним предметом наукового пошуку.

Метою статті є висвітлення особливостей дослідно-експериментальної роботи з виховання культури демократизму учнівської молоді як системної якості зростаючого суб'єкта громадянського суспільства.

Передусім зазначимо, що зміст поняття «демократизм» у політологічних словниках трактується як «дотримання принципів демократії», «визнання й реалізація демократії» [9]. Відповідно, культура

демократизму – це культура визнання й реалізації демократії, порядок здійснення влади, спосіб управління суспільними справами на засадах принципів демократії. Це орієнтація на реальні потреби й запити громадян, втілення їхніх невідчужуваних прав та свобод. За сучасних умов демократизм насамперед означає особисту індивідуальну свободу людини, її соціальну активність, участь у розв'язанні проблем життя громадянського суспільства.

У широкому розумінні *культура демократизму* охоплює сферу загальногромадянської діяльності людини, спрямованої на співучасть громадян-суб'єктів у реалізації своїх прав і свобод в соціальній, економічній, політичній та духовній сферах життя суспільства; вплив на процес прийняття суспільно-політичних рішень та забезпечення ефективного контролю за політичною діяльністю як інститутів влади, представницьких органів, так і окремих політичних діячів, представників державної влади та місцевого самоврядування.

Сутність поняття «культура демократизму» пов'язана із сучасним розумінням дефініції «демократія», що розглядається у двох аспектах: як ідеал досконалого політичного устрою та як сукупність інститутів і процедур прийняття рішень.

Демократія як ідеал досконалого політичного устрою характеризується поняттям суверенності народу, який обирає владу, впливає на зміст та способи її діяльності, бере участь у прийнятті важливих для держави і суспільства рішень, контролює діяльність влади, її структур, окремих державних службовців та виборчих посадових осіб, має механізми їх відкликання. Отже, демократія як ідеал має бути максимально наближеною до прямої демократії: розвиненим самоврядуванням, участю народу в прийнятті важливих державних рішень та здійсненні ним контролю за діяльністю державної і місцевої влади. Це зумовлює необхідність поінформованості громадян, прозорості та відкритості процесу розв'язання проблем державної і суспільної значущості, доступу до альтернативних джерел інформації, свободу висловлення поглядів з важливих суспільно-політичних питань [там само].

В інституційному та процедурному аспекті демократія характеризується такими ознаками:

- всезагальне голосування, яке передбачає право всього дорослого населення на участь у виборах, право претендувати на виборні посади та брати участь у суспільно-політичному житті;
- вільні та чесні вибори, що виключають будь-яке насильство, примус і маніпулювання, а також фальсифікацію волевиявлення народу;
- виборність влади, її залежність від виборців та підконтрольність народу;
- повага до прав більшості, захист прав меншості, відсутність переслідування опозиції правохоронними органами;
- свобода слова як можливість громадян вільно висловлювати свої думки, зокрема критикувати владу та політичний устрій;

- свобода створення незалежних громадських організацій, які покликані висловлювати та захищати інтереси різних груп населення;

- вільні від впливу державних органів влади засоби масової інформації та інші джерела інформації;
- фактична участь громадян у суспільно-політичному житті та розвитку громадянського суспільства [2, с. 85–139].

Визначення сутності поняття «культура демократизму особистості» здійснювалося нами на основі ідей демократизації суспільного життя та положень гуманістично орієнтованої філософії освіти як системи поглядів, що визнає цінність людини як особистості, її право на вільний розвиток і прояв своїх здібностей, вважає благо людини основним критерієм оцінювання діяльності суспільно-політичних інститутів, а принципи рівності, справедливості, солідарності, толерантності та людяності – бажаними нормами відносин між людьми.

Особистість, якій притаманна культура демократизму високого рівня, – це громадянин демократичної держави, активний, самостійний та відповідальний суб'єкт громадянського суспільства, який усвідомлює демократичні цінності, відчуває і цінує свою свободу та власну гідність, здатний до самоствердження (самовизначення, самовираження, самореалізації) і взаємодії з владними структурами та органами місцевого самоврядування у соціальній, економічній, політичній та духовній сферах, спроможний демократичними способами захищати та відстоювати власні права і свободи, прогресивний демократичний розвиток своєї держави.

Культура демократизму старшокласника охоплює: усвідомлення абсолютної цінності прав і свобод людини, почуття власної гідності, гуманізму, толерантності; критичне сприйняття соціально-політичної інформації; усвідомлення можливості та цінності самостійного вибору; активну позицію щодо участі в демократичних перетвореннях; усвідомлення себе особистістю, спроможною впливати на життя суспільства; готовність самостійно реалізовувати власні рішення та відповідати за їх наслідки; усвідомлення взаємозалежності інтересів окремих людей, соціальних груп у суспільстві; прагнення до самоствердження (самовизначення, самовираження і самореалізації) в умовах громадянського суспільства, готовність до взаємодії з владними структурами та органами місцевого самоврядування щодо поліпшення життя громади [5].

Вважаємо за необхідне наголосити, що взаємодія учнівської молоді з владними структурами та органами місцевого самоврядування характеризується віковими особливостями і обмеженими юридичними правами неповнолітніх. З огляду на це така взаємодія передбачає:

- ініціювання та участь в обговоренні проблем, важливих для життєдіяльності молоді;
- співпрацю з владними структурами та органами місцевого самоврядування щодо вирішення

проблем життя учнівської молоді й інших членів місцевої громади;

– набуття первинного досвіду контролю за діяльністю влади шляхом проведення зустрічей з депутатами різних рівнів щодо питань ознайомлення з результатами реалізації ними передвиборчих програм, а також із державними посадовцями та представниками органів місцевого самоврядування – щодо питань державної молодіжної політики;

– опанування на когнітивному рівні демократичних способів впливу на владу з метою поліпшення життя громадянського суспільства, захисту соціальних, економічних, політичних та культурних прав і свобод його членів, а також набуття відповідних навичок шляхом проведення ділових та рольових ігор, обговорення реальних ситуацій суспільно-політичного життя, участі у дискусіях, диспутах та дебатах.

На підготовчому етапі дослідно-експериментальної роботи формулювалися концептуальні положення дослідження та обґрунтовувалися на методологічному, теоретичному і практичному (організаційно-методичному) рівнях. *Методологічний* рівень відобразив взаємодію і взаємозв'язок фундаментальних наукових підходів до вивчення проблеми, що були застосовані під час дослідження. *Теоретичний* рівень дозволив визначити систему вихідних теорій, ідей, понять, що становлять основу розуміння сутності культури демократизму старшокласника, наукового опису досліджуваних фактів, їх аналізу, узагальнення і синтезу, а також обґрунтувати модель виховання культури демократизму учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів. *Практичний (організаційно-методичний)* рівень передбачав розроблення та експериментальну апробацію означеної моделі у навчально-виховному процесі та позаурочній діяльності, впровадження ефективних форм, методів, засобів, спрямованих на формування культури демократизму учнів старших класів.

Методологія сучасного процесу виховання культури демократизму старшокласників представлена системним, аксіологічним, особистісно орієнтованим, суб'єктно-діяльним та компетентнісним підходами. Названі концептуальні підходи дають можливість представити виховання культури демократизму учнів старших класів як взаємодію суб'єктів виховного простору, в рамках якого комплексно реалізуються визначені педагогічні умови виховання цієї інтегрованої якості старшокласників як активних, самостійних та відповідальних суб'єктів громадянського суспільства [6].

Теоретичні засади виховання культури демократизму старшокласників ґрунтуються передусім на ідеях демократизації суспільного життя та гуманістично орієнтованій філософії освіти як системі поглядів, що визнає цінність людини як особистості, її право на вільний розвиток і прояв своїх потенційних можливостей у всіх сферах життя громадянського суспільства. Теоретичну основу дослідження

також становлять концепції особистісно орієнтованого виховання, громадянського виховання (І.Бех, О.Сухомлинська, К.Чорна та ін.); психолого-педагогічні теорії особистості та її розвитку в процесі діяльності (Б.Ананьєв, О.Бодальов, Л.Виготський, Г.Костюк, С.Рубінштейн, Б.Теплов та ін.); теорії самоактуалізації та самореалізації особистості як активного суб'єкта діяльності (А.Петровський, О.Леонтьєв, В.Татенко, А.Маслоу, К.Роджерс, Е.Фромм та ін.); концептуальні положення використання інформаційних технологій у навчанні та вихованні особистості (І.Роберт, М.Жалдак, Ю.Машбіц, В.Осадчий та ін.); теорія психолого-педагогічного проектування виховного процесу (О.Киричук, О.Коберник, В.Краєвський, М.Красовицький та ін.). Крім того, основні положення дослідно-експериментальної роботи ґрунтуються на широкій законодавчій і правовій базі, зокрема принципах та нормах Декларації прав людини, Конституції України, законів України та інших нормативних документів з питань освіти [4].

На цьому етапі дослідження з'ясувався стан розроблення проблеми виховання культури демократизму особистості у філософській, соціально-політичній, психолого-педагогічній науці та сучасній освітній практиці; концептуалізувався поняттєво-категоріальний апарат дослідження; визначалися сутність і структура досліджуваного феномену, критерії, показники та рівні вихованості культури демократизму старшокласників; розроблялася методика констатувального етапу експерименту та діагностичний інструментарій (див. додаток на с. 71).

Осмислення досліджуваної проблеми на теоретико-методологічному рівні, а також результати констатувального етапу експерименту стали основою для розроблення та обґрунтування функціонально-прогностичної моделі виховання культури демократизму учнів загальноосвітніх навчальних закладів, визначення змісту та психолого-педагогічних умов виховання у старшокласників досліджуваного феномену [7].

Апробація функціонально-прогностичної моделі виховання культури демократизму учнів старших класів та реалізація визначених психолого-педагогічних умов відбувалась у ході формування етапу дослідно-експериментальної роботи, що здійснювалась на базі семи експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня та трьох експериментальних навчальних закладів регіонального рівня Черкаської, Донецької і Дніпропетровської областей.

У ході формування етапу дослідження в навчальних закладах – учасниках експерименту створювався виховний простір, сприятливий для виховання культури демократизму старшокласників. У навчально-виховний процес запроваджувалися демократичні та гуманістичні цінності; налагоджувалися діалогічні взаємовідносини та паритетна взаємодія всіх суб'єктів виховного процесу.

Педагогічні колективи сприяли розвитку учнівського самоврядування навчального закладу, підвищенню його ролі у формуванні демократичних та гуманістичних цінностей старшокласників, які вмотивовувалися на самоствердження у соціальній, економічній, політичній та культурній сферах життя громадянського суспільства (відповідно до свого соціального статусу). Стимулювалися різні види діяльності учнів старших класів у школі та місцевій громаді на основі використання дослідницьких, проектних, інтерактивних та інформаційно-комунікаційних технологій, організовувалися зустрічі з депутатами різних рівнів, представниками органів державної влади та місцевого самоврядування.

Особливо наголошувалося на необхідності визнання суверенності особистості учнів старших класів як абсолютної цінності, безумовному дотриманні їхніх прав і свобод, забезпеченні права вільно висловлювати свої думки і відстоювати свої інтереси шляхом участі у дитячих та юнацьких громадських організаціях, шкільному учнівському самоврядуванні, брати посильну участь у процесі прийняття рішень, що стосуються життєдіяльності учнів як зростаючих суб'єктів громадянського суспільства.

Значна увага у ході формувального етапу експерименту приділялася дослідженню потенційних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій (комп'ютерних, мультимедійних та телекомунікаційних) у вихованні культури демократизму особистості старшокласника. Це здійснювалося з огляду на те, що в Україні протягом останніх років реалізовано перші кроки для запровадження *електронної демократії (е-демократії)* – форми прямої демократії, що характеризується використанням інформаційно-комунікаційних технологій як основного засобу для колективних адміністративних процесів (інформування, прийняття спільних рішень, контроль виконання рішень тощо) на всіх рівнях – від місцевого самоврядування до міжнародного.

Перший досвід впровадження електронної демократії органами державної влади різних рівнів полягає у:

- створенні Інтернет-порталів, що дає змогу певною мірою відстежувати діяльність органу влади (новинний блок, блок розміщення проектів актів, прийнятих актів, онлайн трансляції засідань, відео-архів, стенограми засідань тощо);

- запровадженні електронних майданчиків для обміну депутатами своїми заявами й думками (блоги та/або мініпортالي для кожної депутатської групи);

- забезпеченні можливості подачі депутатами проектів нормативно-правових актів, виправлень та пропозицій до них через мережу Інтернет;

- налагодженні роботи онлайн приймалень.

Світовий досвід запровадження електронної демократії, який поки що усвідомлюється в Україні на рівні обговорення та декларацій, полягає в:

- організації голосування через світову мережу, що вимагає лише суто технічних рішень

(ідентифікація виборця, захищені протоколи даних та моніторинг ходу голосування);

- наданні громадянам можливості обговорення рішень органів влади різних рівнів на форумах, блогах та чатах;

- організації публічних дискусій в мережі Інтернет та попереднього електронного голосування громадян перед ратифікацією (або поданням у парламент) законопроектів, розроблених урядом; аналогічно – обговорення та голосування нормативно-правових актів з питань організації життя на місцевому рівні.

На теоретичному рівні навіть за кордоном обговорюється ще одна форма прямої електронної демократії – колективна законотворчість усіх бажаючих активних та ініціативних громадян на основі принципу відкритого коду і технології на зразок Wikipedia.

На наше переконання, старшокласники, які незабаром стануть повноправними суб'єктами громадянського суспільства, мають бути готовими і до такого формату спілкування та взаємодії з владою. Центром інформаційно-комунікаційного простору для виховання в них культури демократизму, що об'єднав в одне ціле дослідницьку діяльність усіх експериментальних шкіл, став *сайт для старшокласників «Вчимося демократії разом!»* (<http://democracy.ippro.com.ua>), на головній сторінці якого міститься вмотивоване запрошення учнів старших класів вчитися разом ініціювати й обговорювати важливі для них як частини народу України рішення, співпрацювати з владними структурами з метою вирішення значущих для життя учнівської молоді проблем, контролювати діяльність влади і впливати на неї для поліпшення життя місцевої громади [8].

Одним із розділів сайту є *дистанційний факультативний курс для учнів 10–11-х класів «Вчимося демократії»*, підготовлений за авторською 35-годинною програмою, поданою на затвердження відповідним грифом Міністерства освіти і науки України. Всі теми курсу об'єднані у чотири розділи: «Політична і державна влада у сучасному світі», «Демократичні засади української держави», «Громадянське суспільство як інститут демократичної політичної системи української держави», «Особистість як суб'єкт громадянського суспільства».

У четвертому розділі факультативного курсу розглядаються такі важливі питання, як сутність поняття «культура демократизму особистості», особливості визнання і реалізації демократії суб'єктом громадянського суспільства, його конституційні права і свободи; шляхи реалізації суб'єктами громадянського суспільства виборчого права як здійснення прямого народовладдя та можливість особистого впливу на розвиток демократії в Україні; політичне право громадян України на участь в управлінні справами суспільства; свобода і відповідальність, ініціативність і самостійність особистості як пріоритетні якості суб'єкта громадянського

суспільства; шляхи взаємодії суб'єктів громадянського суспільства й органів місцевого самоврядування; участь суб'єктів громадянського суспільства в обговоренні проектів законодавчо-правових актів, у суспільних слуханнях, зустрічах з представниками влади, діяльності експертних та робочих груп, дорадчих органів з різних питань життя громадянського суспільства як форми реалізації народовладдя у прийнятті рішень на регіональному й державному рівнях та контролю за їх виконанням; шляхи оскарження дій органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, що порушують конституційні права та свободи людини і громадянина. На теоретичному рівні розглядаються також протестні форми захисту конституційних прав і свобод суб'єктів громадянського суспільства (акції громадянської непокори, мітинги, маніфестації, демонстрації, страйки) та обговорюється неприпустимість насильницьких форм громадянського протесту в демократичних державах.

До кожної із тем дистанційного факультативного курсу додається текст лекції (теоретичний матеріал), запитання для самоперевірки, список додаткової літератури та інтернет-джерела. Якість опанування курсу перевіряється за допомогою електронного тесту.

Програмою факультативного курсу передбачено також проведення підсумкової інтернет-конференції, під час якої старшокласники мають змогу презентувати результати інтернет-проектів, досліджень, громадських опитувань з актуальних проблем життя громадянського суспільства в Україні, здійснених у позакласній виховній діяльності. Інтернет-проекти розміщені на окремій сторінці сайту, їх тематика корелюється з критеріями і показниками вихованості культури демократизму особистості старшокласника.

Так, *інтернет-проект «Досліджуємо особливості громадянського суспільства свого регіону»* спрямовує на ознайомлення із структурою громадянського суспільства свого міста, району залежно від трьох типів зв'язків і відносин:

– взаємодія людей у процесі виробництва, заснована на праві приватної власності, свободі праці і підприємництва;

– соціокультурні відносини, що задовольняють потреби громадян у сімейно-родинних зв'язках, вихованні дітей, освіті, духовному вдосконаленні, вірі, здоров'ї, творчості, спілкуванні, інформації (сім'я, освітні, виховні, наукові та культурні установи тощо);

– взаємодія об'єднань за інтересами всередині громадянського суспільства (союзи підприємців, фінансистів, екологів, професійні союзи; церковні, жіночі, молодіжні та інші організації; клуби за інтересами тощо).

На сторінці сайту, на якій розміщено *інтернет-проект «Вчимося захищати свої права і свободи»*, старшокласникам пропонується дослідити, як дотримуються (або не дотримуються) громадянські

політичні, економічні, соціальні та культурні права і свободи людини і громадянина у їхньому регіоні, а також ознайомити з результатами дослідження опитаних з інших областей України.

Якщо під час участі в дослідженні стану реалізації прав та свобод людини і громадянина у своєму регіоні старшокласники виявили такі, що не дотримуються владними структурами, вони мають змогу висловити свої пропозиції щодо того, як можна було б розв'язати цю проблему на сторінці сайту, де розміщений *інтернет-проект «Я пропоную!»*.

Однією із умов розвитку громадянського суспільства в Україні є становлення особистості як самостійного суб'єкта, який усвідомлює себе індивідуальним членом суспільства, наділеним певним комплексом прав і свобод, і водночас несе відповідальність за свої дії та вчинки перед суспільством. У недалекому майбутньому перед кожним із старшокласників постане проблема самовизначення, самоствердження і самореалізації в умовах громадянського суспільства. Висловлюючи віру в спроможність учнів старших класів у дорослому житті забезпечити прогресивний демократичний розвиток своєї держави, *інтернет-проект «Вчимося поліпшувати життя місцевої громади»* вже під час навчання у школі спрямовує позакласну діяльність на здійснення конкретних вчинків, реалізацію суспільно корисних справ з метою поліпшення життя громадянського суспільства свого регіону. Крім того, пропонується розмістити на цій сторінці сайту плани проектів, фоторепортажі та розповіді про таку діяльність.

На головній сторінці *інтернет-проекту «Співпрацюємо з інститутами громадянського суспільства»* зазначається, що активні члени громадянського суспільства для вирішення особистих, групових та загальнодержавних інтересів об'єднуються у громадські, професійні та релігійні спілки й організації, місцеве самоврядування, політичні партії та використовують можливості засобів масової інформації. Старшокласникам пропонується скористатись можливостями співпраці з цими інститутами для більш ефективної реалізації суспільно корисних справ, спрямованих на поліпшення життя місцевої громади, та розмістити на сайті плани й опис результатів спільних проектів, розповіді та репортажі про досвід такої співпраці.

Отже, у попередніх проектах учнівська молодь досліджувала різні проблеми життя громадянського суспільства, намагалася власними зусиллями вирішити деякі з них. Можливо, певні питання можуть розв'язати лише владні структури в силу своїх повноважень. Під час роботи за *інтернет-проектом «Вчимося взаємодіяти з владою»* старшокласникам пропонується спробувати як у традиційному (письмовому), так і електронному варіантах звернутися до владних структур із заявами або пропозиціями щодо питань практичної реалізації прав і свобод громадян свого регіону. Очікується, що в результаті

такої діяльності учні усвідомлять, чи демократичною є їхня регіональна влада, адже в демократичній державі, якою прагне стати Україна, влада є не владою *сили*, а владою *авторитету*, її основні функції зводяться до захисту соціальних прав та інтересів кожної людини, створення необхідних умов для самореалізації кожної особистості.

Інтернет-проект «Вчимося контролювати діяльність влади» спрямований на сприяння усвідомленню старшокласниками того факту, що влада у демократичній державі підконтрольна громадянському суспільству, діє в межах чинного законодавства з метою максимального забезпечення вільного самовияву прав і свобод громадян, залучення їх до вирішення загальносуспільних проблем та реалізації власних інтересів. Лише за таких умов реалізується право всіх громадян формувати, контролювати і змінювати державну владу відповідно до Конституції України, згідно з якою джерелом влади та її сувереном проголошується народ як суб'єкт визначення змісту і характеру владних функцій. Під час роботи за цим проектом учням пропонується спробувати організувати зустрічі з представниками органів державної влади та депутатами різних рівнів і дізнатись про їхню діяльність щодо реалізації громадянських, політичних, економічних, соціальних та культурних прав і свобод кожної людини, створення необхідних умов для самореалізації кожної особистості. Пропонується також розмістити на сайті розповіді та фоторепортажі про ці зустрічі, повідомлення про тих осіб, які не вважають за потрібне зустрітись для розмови.

На головній сторінці *Інтернет-проекту «Вчимося обирати»* зазначається, що важливими ознаками демократії є право всіх громадян на участь у формуванні органів державного управління, яке реалізується шляхом демократичних виборів та чіткі демократичні процедури обрання і зміни органів державного управління. Наголошується, що право вільно обирати та бути обраними до органів державної влади й органів місцевого самоврядування, закріплене у ст. 38 Конституції, належить виключно громадянам України, які досягли 18 років і набули повної правосуб'єктності. Але вже у шкільному віці можна навчитися здійснювати правильний вибір шляхом участі у виборах органів учнівського самоврядування свого навчального закладу та розмістити репортажі про це на сайті.

Важливою сторінкою сайту є молодіжний *форум «Моя громадянська позиція»*, де учні старших класів мають змогу висловити особисту позицію з різних проблем життя громадянського суспільства в Україні.

Старшокласникам, які мають авторські есе, вірші, байки, твори на суспільно-політичну тематику, пропонується розмістити їх на сторінці *електронної газети «Все залежить від нас!»*.

Поряд із цим у *фотогалереї «Активність, самостійність, відповідальність»* учні старших класів мають змогу розмістити фото, що ілюструють

їхню участь у суспільно-політичному житті місцевої громади та хід реалізації суспільно корисних справ.

Отже, розроблений нами на основі суб'єктно-діяльнісного підходу сайт «Вчимося демократії разом!» сприяє становленню особистості старшокласника як активного, ініціативного, самостійного та відповідального члена громадянського суспільства, який готовий і спроможний взаємодіяти з владними структурами задля вирішення важливих суспільно-політичних проблем місцевої громади. Нині триває контрольньо-узагальнювальний етап дослідно-експериментальної роботи, у ході якого здійснюється аналіз динаміки рівня вихованості культури демократизму учнів старших класів на основі порівняння з результатами констатувального етапу експерименту. Співвіднесення кінцевих результатів дослідно-експериментальної роботи з поставленою метою та визначеними завданнями стане підставою для оцінювання ефективності впровадження розробленої нами функціонально-прогностичної моделі виховання у молоді досліджуваного феномену.

Література:

1. *Головатий М.Ф.* Проблеми формування політичної культури молоді в контексті трансформаційних процесів в українському суспільстві / М.Ф. Головатий // Політична культура і політичні партії в Україні: Аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників / Кер. авт. кол. А.І. Комарова, О.М. Рудакевич. – К., 1997. – Т. 6. – С. 16–19.
2. *Горелов А.А.* Политология в вопросах и ответах: учебное пособие / А.А. Горелов. – М.: Эксмо, 2009. – 256 с.
3. *Назаренко Г.А.* Визначення моделі взаємодії громадянського суспільства й держави в Україні / Г.А. Назаренко // Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. [«Інновації як чинник суспільного розвитку: теорія і практика»], (Суми, 30–31 травня, 2012 р.). – С. 12–15.
4. *Назаренко Г.А.* Концептуальні засади виховання культури демократії старшокласників / Г.А. Назаренко // Вісник Черкаського університету. – 2011. – №4 (209). – С. 122–126.
5. *Назаренко Г.А.* Критерії і показники вихованості культури демократії старшокласників / Г.А. Назаренко // Педагогічний альманах. – 2011. – №12. – Ч. 3. – С. 39–42.
6. *Назаренко Г.А.* Методологічні засади виховання культури демократії старшокласників в умовах модернізаційних суспільних змін / Г.А. Назаренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2012. – №1. – С. 17–20.
7. *Назаренко Г.А.* Основні результати концептуально-діагностичного етапу дослідно-експериментальної роботи з виховання культури демократизму старшокласників / Г.А. Назаренко // Матеріали III Міжнар. форуму [«Особистість в єдиному освітньому просторі»], (Запоріжжя, 26–29 квітня 2012 р.). – С. 96–99.
8. *Назаренко Г.А.* Сайт «Вчимося демократії разом!» як віртуальний центр інформаційно-комунікаційного простору для виховання культури демократизму старшокласників / Г.А. Назаренко // Матеріали V Міжнар. фестивалю

педагогічних інновацій (Черкаси, 18–19 вересня 2013 р.) – С. 66–69.

9. *Політологічний* енциклопедичний словник / За ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
10. *Політологія*. Курс лекцій: навч. посібник / І.С. Дзюбка, В.Ф. Панібудьласка, Ю.С. Шемшученко та ін.; за заг. ред. І.С. Дзюбка. – К.: Вища школа, 1993. – 252 с.

Анонси

Галина НАЗАРЕНКО

Виховання культури демократизму старшокласників: особливості дослідно-експериментальної роботи

Стаття висвітлює особливості дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського та регіонального рівнів на базі навчальних закладів Черкаської, Дніпропетровської та Донецької областей з виховання культури демократизму старшокласників як зростаючих суб'єктів громадянського суспільства.

Ключові слова: старшокласник, культура демократизму, дослідно-експериментальна робота, інформаційно-комунікаційний освітній простір.

Галина НАЗАРЕНКО

Воспитание культуры демократизма старшекласников: особенности опытно-экспериментальной работы

Статья освещает особенности опытно-экспериментальной работы всеукраинского и регионального уровней на базе учебных заведений Черкасской, Днепропетровской и Донецкой областей по воспитанию

культуры демократизма старшекласников как взрослеющих субъектов гражданского общества.

Ключевые слова: старшекласник, культура демократизма, опытно-экспериментальная работа, информационно-коммуникационное образовательное пространство.

Galyna NAZARENKO

The education of the culture of democracy in senior pupils: the peculiarities of the experimental work

The article highlights the features of the experimental activities of the teaching staff of educational institutions in Cherkasy, Dnipropetrovsk and Donetsk regions on the education of the culture of democracy in senior pupils as the growing civil society actors.

Keywords: a senior pupil, the culture of democracy, experimental activities, the information and communication educational space.

На порозі дорослого життя

Обговорюємо плани спільної взаємодії